

Harangi László

AZ LLL IZLANDON¹

Az utóbbi néhány évben a társadalom- és gazdaságpolitikusok megkülönböztetett figyelme irányult Izlandra, erre a ritkán lakott, zord éghajlatú országra. A felfokozott érdeklődést az okozta, hogy a korábban is jómódú ország – a globalizációs folyamat ellenére is – tovább gazdagodott, az egy főre eső nemzeti jövedelme az egyik legmagasabb lett a világon (30.200 dollár!), infrastruktúrája kimagaslóan korszerű. A háztartások csaknem 90 százaléka rendelkezik számítógéppel, 80 százalékuk internet hozzáféréssel. 2000-ben az ICT iparágban 4900 munkavállaló dolgozott, 400-zal többen, mint az előző évben, ami 9 százalékos növekedésnek felel meg, s ez egyben az elektronikai exporttevékenységének páratlan növekedését is mutatja. Izlandon a fejlett ipari-mezőgazdasági társadalomból (bár a halászat és halfeldolgozás ezentúl is jelentős exportágazat maradt) az információs társadalomba való paradigmaváltásnak lehetünk tanúi, hogy fokozódik az állam versenyképessége, és minden eddignél magasabb életszínvonalat biztosítson polgárai számára, miközben a társadalom megőrzi különleges, a népvándorlás-korabeli forrásokból táplálkozó kultúráját, szellemiségét.

Szívesen időznénk még Európa legnagyobb szigetországának gejzirjeinél, vulkánjainál is, baranbolhatnánk szél és havas eső verte fátlan tájain, bele-bele lapozgatnánk Halldor Laxness (1902–1998) Nobel-díjas izlandi regényíró remekműveibe, de izgalmas volna bepillantani az ősgermán nép megpróbáltatásokkal terhes történetébe is. Mégsem ezt tesszük, hanem visszatérünk a jelenbe, mert minket most elsősorban az érdekel, az izlandi egész életen át tartó tanulás rendszere, stílusa, benne a felnőttkori tanulás, mennyiben oka és gerjesztője az ország páratlan fejlődésének, melyek azok a módszerek és eszközök, amelyek elősegítik a tudásalapú társadalom minél gyorsabb megteremtését.

Felnőtt felsőfokú középiskolák

A szigetország egész életen át tartó tanulásának egyik támpillére a középfokú iskolarendszerű felnőttoktatás. Bár Izland nem tagja az Európai

Uniónak, mégis célul tűzte ki, hogy 2010-re a minimálisra csökkentse azok számát, akik fiatal felnőttkorukig nem rendelkeznek a munkaerőpiacba való bekapcsolódáshoz szükséges, a továbbtanulás által megkövetelt középfokú végzettséggel, illetve az ott megszerzett tudást garantáló érettségivel. Történjék ez rendes korban vagy azután, de nem nagyon későn. A négyosztályos felsőfokú középiskolák Izlandon négy irányban nyújtanak képzést, úgymint gimnáziumi (academic), általános (comprehensive), valamint szakmai, illetve művészeti (!) tagozatokon. Közöttük biztosított az átjárás, és valamennyi nyitott a felsőfokú oktatás, illetve a posztsekunder képzés felé. Ez a szisztéma a felnőtt felsőfokú középiskolákra is érvényes. 1999-ben egy tanügyi reformot léptettek életbe, amelynek célja volt, hogy még alaposabban felkészítsék a tanulókat a tudásalapú gazdaságra. Ennek értelmében a középiskolák tantervében, így a felnőttek középiskoláiban is, prioritást kaptak a természettudományok, a matematika, az információs technológia, az életképességismeretek és az idegen nyelvek, elsősorban az angol. Valamennyi ifjúsági felsőfokú középiskolának van felnőttoktatási tagozata azok számára is, akik a 16 éves korig kötelező oktatást befejezve nem tanultak tovább vagy egy-két osztály elvégzése után elhagyták az iskolát. Az általános jellegű és a szakmai középiskolák hosszabb-rövidebb tanfolyamokkal a munkaerőpiaci képzésben is részt vesznek profiljuknak és a foglalkoztatási igényeknek megfelelően. A rendeskorúak középiskoláinak fejlettsége és diverzifikáltsága ellenére az izlandi közoktatásnak az első látásra megmagyarázhatatlan és különös sajátossága azonban az, hogy a tanulóknak mintegy 30 százaléka lemorzsolódik, kimarad a felső-középfokú oktatásból, amely arány a legmagasabbak közé tartozik az OECD országokban. A szervezett és folyamatos tanulásnak ilyen viszonylag tömeges abbahagyása azonban mégsem jelent „ad insequendum tardor”, azaz teljes leszakadást, mert nem sokkal később éppenséggel Izland vezet a felnőtt-kori tanulásban való részvételt illetően, amely magasabb, mint 20 százalék. Az esetek túlnyomó többségében tehát nem motivációhiányról, kudarcról van szó, hanem sokkal inkább a tanulás felfüggesztéséről, ha úgy tetszik „lebegtetéséről”, amelyhez a látszólag hozzá hűtlen, de még mindig fiatal korosztály visszatér. És

¹ Másodközlés. *Felnőttképzés*, 2006. 2-3:28-31.

hogyan ez az egymásra találás még vonzóbb és örömtelibb legyen, az izlandi oktatáspolitikát mindent megtesz módszerben, tartalomban, flexibilitásban, hozzáférhetőségben egyaránt, így a leszakadás intenzív felzárkózássá válik.

De miért ez a kilengés, megtorpanás? Az okok az izlandi társadalomban, hagyományokban, szokásokban keresendők. A helyzet ugyanis az, hogy mivel a szigetországban lényegében munkanélküliség nincs, és a 16-18 éves fiatalok a kulcskompetenciák tekintetében igen jó felkészítést kaptak az alapiskolákban (ld. OECD literacy vizsgálatait), és egy-két középiskolai osztályt is kijártak, elmenniük néhány évre hazájukban, majd külföldre dolgozni, tapasztalatokat szerezni. Ezt csak erősíti az íratlan szabály, hogy a felnőtt tanulóknak illik magát fenntartani, a tandíjat megkeresni, hogy még jobban magáénak érezze a megszerzett tudást. Sokuknál a korai családalapítás is kitalolja a végbizonyítvány megszerzését. A tanulás, a munka és a társadalmi, világlátási tapasztalatok, valamint a családalapítás gondja egymást kiegészítve így épülnek egymásra, harmonikus egységet alkotva, amely fejleszti a tudást, gazdagítja a személyiséget, és az egész életen át tartó tanulás attitűdjét, adaptivitását alakítja ki.

Ehhez a tanulási kultúrához jól illeszkedik a felnőtt tanuló élet- és munkakörülményeit, az egyéni sajátosságokat is figyelembe vevő kredit rendszer. Ennek lényege az, hogy a curriculum tantárgyai szemeszterek szerint modulokra vannak osztva, és minden egyes modul egy-egy kredit pontot ér, amelyet külön-külön is meg lehet tanulni és vizsgázni is lehet belőlük. A végzettség megszerzéséhez meghatározott időn belül és szabályok szerint, bizonyos pontszámot, azaz kreditet kell „összegyűjteni”, de ennek ütemezése, a tananyag-egységek kiválasztása a tanulóktól függ. Ugyanez vonatkozik a fakultatív tárgyra is, amelyekből szintén lehet érettségit tenni. Az általános és a szakirányú felnőtt felsőfokú középiskolák tananyaga sokirányú, de ha ez mégsem elégti ki az igényeket, a fiatalok a rendeskorúak óráit is látogathatják. A nappali és esti tagozatok nem különülnek el egymástól.

A felnőtt felsőfokú középiskolák fenntartási és távoktatási költségeit az állam finanszírozza. Az intézmények támogatása minden évben a parlament által jóváhagyott, elkülönített („címkézett”) költségvetésben kap helyet. A Tandíjak kétharmadát is az állam vállalja magára, és csak egyharmad marad

a tanulóra, amelyet, mint láttuk, többnyire saját kezesükből teremtenek elő. 2002-ben az iskolarendszerű felnőttoktatásnak 3800 tanulója volt, amely az ország 300 ezres lakosságához viszonyítva figyelemre méltóan magas szám.

Lifelong learning központok

Míg az általános iskolarendszerű felnőttoktatás alapintézményei a felnőtt felsőfokú középiskolák, addig az iskolautáni képzés és továbbképzés bázisai az úgynevezett „egész életen át tartó tanulási központok”. Kilenc ilyen nagy kapacitású, technikailag jól felszerelt képzési intézmény van a fővárosban és a régiók székhelyein, 4-5 körzeti kirendeltséggel és mozgó szolgáltatásokkal, tekintettel a nagy távolságokra és az ország sajátos földrajzi viszonyaira.

Az LLL tanulási központok feladata végső soron az, hogy az alapképzéstől a posztsekunderi szinten át részben a felsőoktatásig biztosítsák a fiatal, középkorú és idősebb munkavállalók képzését, tanácsadását, szem előtt tartva az ország versenyképességének növelését, a tudásalapú gazdaság megteremtésének követelményeit. Ebben az igen szerteágazó, tartalmilag, szervezeten, jogilag is (ld. akkreditáció) rendkívül összetett munkában szorosan együttműködnek az iskolákkal, főiskolákkal, vállalatokkal, állami (önkormányzati) és társadalmi szervezetekkel, minden érdekelt hazai, külföldi partnerrel, hogy az anyagi és szellemi erők felhasználása gazdaságos és minél jobb minőségű legyen.

Képzési feladataik jelentős részét e-learning alkalmazásával, a hagyományos tantermi és távoktatási módszerek kombinációjával oldják meg, amelyhez rendelkeznek a legmodernebb digitális infrastruktúrával, szakemberállománnyal, tartalomfejlesztési programokkal, amelyet a jogi feltételek garantálnak. Kimagasló ICT kompetenciájuknak köszönhetően segítik és koordinálják a közép- és felsőfokú oktatási intézmények elektronikus úton történő távoktatási szolgáltatásait, videokonferenciákat rendeznek, szakmai bemutatókat tartanak.

Az internetalapú oktatással lehetővé válik, hogy a felnőtt tanulók saját maguk készítsék el képzési programjukat, amelyhez segítséget nyújtanak. A teljesítmények értékelése is nagyobb részt számítógépen történik, s a tanuló nem mehet tovább, amíg a feladatot meg nem oldotta, fokozva az is-

meretszerzés sikerélményét. A kínálat növelését eredményezi, hogy az egyes központok között bizonyos specializálódás van érvényben és az elektronikus „szigetháló” segítségével az ország bármely távoli pontján minden tanfolyam hozzáférhető (pl. spanyolul lehet tanulni a reykvjaviki weboldalról a legészakibb Akureyriben).

Kiterjedt hálózatuknak, eredményes hozzáférhetőségi törekvéseiknek köszönhetően az LLL központok kurzusait a felnőtt, munkaképes lakosságnak mintegy 10-15 százaléka (!) látogatja, ami évenként mintegy 7900 főt tesz ki. Ez egyben az izlandi emberek erős tanulási motiváltságát is mutatja, amely szerencsésen találkozhat a bőséges és vonzó kínálattal a kedvezőtlen természeti és földrajzi viszonyok ellenére is. Az attraktivitást növeli az LLL központok széleskörű tanácsadási tevékenysége, amelyet szintén sokan vesznek igénybe. A központok egy korábban kiadott oktatási törvény értelmében részben állami, önkormányzati, részben vállalati és egyéb forrásokból jöttek létre, de állami intézmények, jelenlegi fenntartásukról az állam gondoskodik, amelynek fedezete az állami költségvetésben van előirányozva. A képzésekért a résztvevők mérsékelt tandíjat fizetnek, ezt is a szakszervezet vagy a vállalat, illetve a munkaadó átvállalja.

A közelmúltban az Izlandi Munkaadók Szövetsége és az Izlandi Szakszervezeti Föderáció egy hároméves közös programot indított el a munkahelyi képzés fejlesztésére, amelyet az LLL központok vállalásának meg, együttműködve a vállalatokkal. Ehhez az állam mintegy 200 millió forintnak megfelelő összegű támogatást nyújt. A szakszervezeti tagok külön is képzési támogatásban részesülnek mintegy évi 87 ezer forintnak megfelelő összeggel, amely szintén ösztönzőleg hat a tanulásra. A munkanélküliek, ha egyáltalán vannak ilyenek, teljes támogatást élvezhetnek.

A törvények arra is kitérnek, hogy az országba vándoroltaknak és a letelepedni szándékozóknek 150 órás tanfolyamon kell részt venniük az izlandi nyelv elsajátítására, amelyet szintén a központok biztosítanak.

Második esély iskolák

Hangnemben, stílusban az eddigiektől eltérő intézmények a „második esély” iskolák. Céljuk

nem egy konkrét kompetencia elsajátítása, hanem a bátorítás, az önbizalom erősítése azok számára, akik híjával vannak az izlandi emberekre általában jellemző tettekkészségnek, a vállalkozói szellemnek. A hangsúly ez alkalommal nem a számonkérésen, a követelésen van, hanem empatikus, együtt érző bánásmódban. A tanfolyamok többnyire 3-4 hónaposak, heti egy-két esti foglalkozással vagy háromhetesek intenzívebb jelenléttel. A második esély iskolákon azok vesznek részt, akik úgy érzik, hogy egyedül vannak, és segítségre szorúlnak.

Ebben a kötetlen, szórakoztatva nevelési felnőttoktatási formában a részvétel ingyenes, nincs iskolai végzettséghez kötve. A foglalkozások fő módszere a beszélgetés, a kifejező készség fejlesztése, de van helye a műhelymunkának, a kreativitásnak, a versmondásnak, a kultúra aktív elsajátításának. Az izlandi felnőttoktatásnak ez kötetlen, a mi közművelődésünkre emlékeztető formája főképpen azok felé az asszonyok felé irányul, akik valamilyen oknál fogva kimaradtak a tanulásból, a munkából. Sok helyen még a nevük is nőklub vagy asszonykör, és hasonlatosak a mi nőklubjainkhoz, csak a vezetőjük tudatosabb.

A felmérések azt bizonyítják, hogy a második esély iskolákban kapott ösztönzések, bátorítások hatására a klubtagok többsége félévben belül munkát talál vagy továbbtanul, esetleg mindkettőbe bekapcsolódik.

Zárszó helyett

A rendelkezésre álló források felhasználásával az izlandi felnőttoktatásnak és képzésnek csak azokat az elemeit emeltük ki, amelyekről úgy gondoltuk, hogy különösképpen tanulságosak lehetnek számunkra. Nem tértünk ki a kis északi ország egyetemi és főiskolai felnőttképzésére, a piaci jellegű felnőtt-iskolákra, de nem foglalkoztunk a nőklubon túlmenően a még kötetlenebb jellegű közösségi művelődéssel sem, amelyeknek színhelyei a kilencosztályos alapiskolák. Megérdemelt volna néhány elismerő mondatot az irányítás, amely összehangolt és integratív. Beszámolónkból azonban így is levonhatunk néhány tanulságot. Mindenekelőtt azt, hogy Izland már most egy tanuló társadalom, ahol minden negyedik felnőtt valamilyen formában tanul, és ezzel még a többi északi országot is maga mögött hagyja. Ennek többféle oka lehet, mindennekefelett

valamilyen olthatatlan tudásvágy az új ismeretek iránt, az egész életen át tartó tanulás minőségi attitűdje. Ennek gerjesztője lehet az a tanulási környezet és kultúra, amely körülveszi az izlandi embert az ország legtávolabbi vidékein is. Abszolút hozzáférhetőség, az igények „testre szabott” kielégítése. Megerősít bennünket az izlandi példa abban, anélkül, hogy a kizárólagosság hibájába esnénk, hogy a távoktatás, benne az elektronika, mennyire nélkülözhetetlen eszköze a felnőttoktatásnak, képzésnek. Ehhez azonban megfelelő infrastruktúra, hozzáértő szakemberek és jó minőségű tartalom szükséges. Izlandon egy kormány szintű információs stratégia ad irányutatót az elektronikus eszközöknek az élet minden területére kiterjedő felhasználásához, amelyben kulcsszerepet kap a felnőttképzés és hatékony alkalmazását biztosítja is. A kimagasló eredmények nélkül elérhetetlenek is lennének. Némi büszkeséggel állapíthatjuk meg, hogy e vonatkozásban mi is jó úton haladunk, de izlandi kollégáinktól van mit tanulnunk.

Megszívlelendő, hogy még olyan jóléti állapotban is, mint amilyen Izland, mennyire fontosnak tartják a lemaradottak felzárkóztatását, bevonását. Tanulságos, hogy ezt a munkát nem a direkt szak-

mai alapképzéssel kezdik, hanem a ráhangolással, az önbizalom erősítésével. Nálunk erre – megítélésünk szerint – jó alkalmat teremtenek a közművelődés különböző megnyilvánulásai. Vannak is erre jó példák, csak nem eléggé elterjedtek.

Végző tanulásként pedig levonható az a következtetés, hogy még olyan mostoha természeti viszonyok között is, amilyenben Izland él, tudással és az egész életen át tartó tanulással jólétet és versenyképességet lehet teremteni.

Irodalom

Adult Education in Iceland. In: *Motivating Student for Lifelong Learning*. OECD. 2000. Paris. 65-108.

Adult Education in Iceland. The Ministry of Education, Science and Culture. Reykjavík 2000:6.

Hoffmann Nóra: Az információs társadalom stratégiája Izlandon. 30-34 p. *e-Világ*, 2003. szeptember.